

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA PW. ŚWIĘTYCH PIOTRA I PAWŁA
W NOWYM ŻMIGRODZIE

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
NA WYKONANIE KONSERWACJI OŁTARZA GŁÓWNEGO
Z KOŚCIOŁA PW. ŚWIĘTYCH PIOTRA I PAWŁA
W NOWYM ŻMIGRODZIE
ZAKRES PRAC NA 2024 ROK- ETAP IV

OPRACOWANIE:
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
DR MAŁGORZATA DAWIDIUK
OSTRÓW 541
37-700 PRZEMYŚL

Konserwacja Dziel Sztuki
dr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 030810342 NIP 539-113-48-58

Przemyśl 2023 r.

A handwritten signature in blue ink, which appears to read 'Małgorzata Dawidiuk', is placed over the printed contact information.

TYP OBIEKTU	OŁTARZ GŁÓWNY
MIEJSCE	KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTYCH PIOTRA I PAWŁA W NOWYM ŻMIGRODZIE
AUTOR	WARSZTAT STOLARZA JÓZEFA URBANOWICZA (?)
TECHNIKA	TECHNIKI POZŁOTNICZE, STOLARKA, SNYCERKA, DREWNO POLICHROMOWANE, MALARSTWO OLEJNE
WYMIARY	wys. 790cm, szer. 580cm, gł. 80cm
WŁAŚCICIEL	PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA PW. ŚWIĘTYCH PIOTRA I PAWŁA W NOWYM ŻMIGRODZIE

I. HISTORIA I OPIS

Świątynia została wzniesiona w XV wieku z kamienia na rzucie poziomym gotyckim z przyporami. Budowla była kilkakrotnie niszczona. Po raz pierwszy kościół został uszkodzony podczas szturm Nowego Żmigrodu przez wojska węgierskie w 1474 roku. Wiadomo, że zostało w tym czasie zrabowane wyposażenie wnętrza. W 1522 i 1577 roku świątynia spłonęła podczas wielkich pożarów Nowego Żmigrodu. Po pożarze w 1694 roku zachowały się tylko same mury kościoła. W dniu 17 kwietnia 1843 roku świątynia ponownie spaliła się razem z większością zabudowań Nowego Żmigrodu. Ponownie odbudowana po pożarach, została konsekrowana 28 czerwca 1857 roku przez biskupa przemyskiego Franciszka Ksawerego Wierchlejskiego. Kolejny remont został przeprowadzony po uszkodzeniu kościoła podczas II wojny światowej. Remont przeprowadził administrator i proboszcz parafii, błogosławiony ksiądz Władysław Findysz. Wyposażenie wnętrza reprezentuje styl późnobarokowy. Szczególnie cenne są elementy gotyckie: kamienna chrzcielnica oraz portal. W kaplicy bocznej Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w ołtarzu są umieszczone relikwie błogosławionego księdza Władysława Findysza, beatyfikowanego w dniu 19 czerwca 2005 roku w Warszawie jako pierwszego męczennika władzy komunistycznej w Polsce. Ostatnia odnowienie ołtarza wykonane w latach 60 XXw.

Ołtarz główny (warsztat stolarza Józefa Urbanowicza?), późnobarokowy XVIII/XIX w., drewniany polichromowany i złożony. Mensa prostokątna z symbolami Męki Pańskiej na antepedium. Nastawa po bokach z drzwiami, osadzonymi w prostokątnych ościeżach w dolnej strefie oraz ażurowymi uszakami w jego centrum. Z wysokim cokołem o ornamentalnych płycinach, na którym znajdują się dwie pary złożonych kolumn z korynckimi głowicami ujmującymi część środkową i dźwigającymi gierowane na ich osiach belkowanie – podobnie gierowany cokół. Między kolumnami nisze z rzeźbionymi postaciami Św. Piotra i Św. Pawła. W polach nad nimi złożone dekoracje ornamentalne.

W części środkowej neobarokowy rzeźbiony krucyfiks, na tle malowanej na płótnie Jerozolimy ujętej prostokątną rzeźbioną ramą, zamknięta u góry łukiem. Ukrzyżowanie uratowane z pożaru pochodzi z przed 1843 roku. Postać Chrystusa z głową na prawym ramieniu, o skróconych nieco proporcjach, i realistycznym modelunku ciała, sfałdowanym perizonium związanym w węzeł na prawym biodrze. Nad Ukrzyżowaniem rzeźby dwóch putt. Zwieńczenie nastawy w formie aediculum, z obrazem „Chrystus u słupa” wewnątrz oraz promienistym Okiem Opatrzności i dwoma bukietami w wazonach na gzymsie. Motyw wazonów z bukietami również na osiach skrajnych kolumn nastawy. Obraz „Chrystus u słupa” z k. XVIII w. malowany na płótnie. Postać w białym perizonium, pochylona, przykuta łańcuchami do ścian i niskiego balasowego słupa. U podstawy nastawy ołtarzowej pośrodku tabernakulum oraz rzeźba baranka w glorii i rzeźby dwóch putt posadowionych na gzymsie.

II. KRÓTKI OPIS STANU ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ PRZED KONSERWACJĄ

Ogólny stan zachowania obiektu jest bardzo słaby i wynikający z różnych przyczyn. Poszczególne części nieustabilizowane. Charakter zniszczeń wynikający przede wszystkim z długotrwałej i niewłaściwej ekspozycji i użytkowania. Ponadto obiekt eksponowany był w bardzo różnych warunkach klimatycznych, narażony na częste zmiany temperatury i wilgotności. Warstwy technologiczne wykazują słabą adhezję do podłoża, widoczne spęcherzenia, spękania i wykruszenia do podłoża oraz znaczne ubytki warstw technologicznych. Stan zachowania elementów jest bardzo słaby. Polichromowana powierzchnia miejscowo pokryta siatką spękań, z tendencją do wyłuszczeń. Warstwy przemalowań tworzą grubą skorupę, silnie zintegrowaną ze sobą. Widać znaczne ubytki warstwy pierwotnej pod przemalowaniami (w świetle bocznym). Na całej powierzchni widoczne przetarcia, drobne wykruszenia i wyłuszczenia - ciągle postępujące. Na przełomie lat przeprowadzono nieprofesjonalne estetyczne restauracje ołtarza. Nie wykonano zabiegów profilaktycznych ani wzmocnień strukturalnych. Pierwotne detale snycerskie złożone, podczas nieprofesjonalnych restauracji zostały „odświeżone” brązą i przezłoczone szlagmetalem, (jedynie trzony kolumn mają pierwotne złączenia) również powierzchnie polichromowane wielokrotnie przemalowane farbami olejnymi po ubytkach. Widoczne rozszczelnienia na łączeniach stolarskich drewnianego podłoża, listew profilowanych. Ubytki, wyłamania i braki w detalach snycerskich. Powierzchnia ołtarza z uszkodzeniami mechanicznymi, powłoki poprzecierane, łuszczące się, popękane, nieustabilizowane. Powierzchnie obrazów mocno zabrudzone, pofalowane z widocznymi odspojeniami. Widoczne czynne ślady żerowania drewnojadów z widoczną strukturą gąbczastą (zwłaszcza w detalach snycerskich). Postępująca degradacja. Konstrukcja nośna obiektu, a także luźne detale nieustabilizowane, osłabione. Ołtarz wymaga pilnej interwencji konserwatorskiej.

III. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Założenia konserwatorskie należy potraktować jako generalne określenie problemów i zakresu prac. Przy bliższym rozpoznaniu obiektu, w trakcie okresowo powoływanych

komisji, kolejność i zakres działań konserwatorskich może ulec zmianie. Jednakże zgromadzenie informacji w wyniku oględzin i badań obiektu, a także oceny jego stanu zachowania, umożliwiają sformułowanie ogólnych założeń i propozycji wykonania koniecznych działań konserwatorskich. Wytypowano także kolejność wykonywania poszczególnych zabiegów, wynikających z logiki opartej na budowie i współzależności elementów składowych obiektu.

Ze względu na wartość zabytkową, historyczną i estetyczną obiektu, przewidywane są działania konserwatorskie nie powodujące dużej ingerencji w substancję zabytkową, odpowiedni dobór metod i środków sprawdzonych w praktyce konserwatorskiej bez znamion eksperymentu. Podobnie dobór materiałów musi być zgodny lub o zbliżonych parametrach do występujących w oryginale.

Obiekt będzie pełnił funkcje kultowe, dlatego też jego konserwacja będzie zawierała pełny program techniczno-estetyczny obejmujący:

- zahamowanie procesów niszczących poprzez stabilizację drewnianej struktury i jej uporządkowanie
- usunięcie przyczyn i skutków zniszczeń powstałych przez lata użytkowania i ekspozycji
- usunięcie skutków wadliwej konserwacji deformującej formę i obniżającej wymowę estetyczną
- rekonstrukcje ubytków malarskich i złocień
- rekonstrukcje snycersko-rzeźbiarskie

Zasadniczym problemem technologicznym jest strukturalne wzmocnienie obiektu i przywrócenie pierwotnych właściwości wytrzymałościowych drewna i ustabilizowanie konstrukcji.

Usunięcie przemalowań ze struktury ołtarza i dekoracji snycerskich ujawni faktyczny stan zachowania polichromii oraz pierwotnych złocień i będzie wyznacznikiem stopnia przezłocenia ornamentów i miernikiem podejmowania decyzji, co do zastosowania złota płatkowego lub w pudrze. Przy wstępnej ocenie stanu zachowania złocień – po oględzinach in situ, zakłada się przezłocenie wszystkich złoczonych elementów ze względu na zniszczenie pierwotnej warstwy pozłotniczej, która została podczas ostatniej renowacji przeszlifowana i pokryta imitacją złocień w technice olejnej. Według wstępnych badań konserwatorskich (odkrywki stratygraficzne – schodkowe w dolnej partii ołtarza) wskazują na kolorystę w odcieniach oliwkowych.

W roku 2022 wykonano:

Etap I prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym, który obejmował wykonanie pełnej konserwacji:., obrazu Jerozolima (tła do rzeźby Ukrzyżowanie) oraz rzeźby Ukrzyżowanie.

Etap II prac konserwatorskich, który obejmował wykonanie kompleksowej konserwacji odwrocia ołtarza oraz struktury ołtarzowej na obszarze 4345dm² (tj. 69,01% z całości struktury wynoszącej 6296dm²)

W roku 2023 wykonano:

Etap III prac konserwatorskich, który obejmował wykonanie pełnej konserwacji: złożonych elementów ołtarza na obszarze 2510dm² (tj.33,48% z całości) i struktury ołtarzowej na obszarze 1951dm² (tj.30,99% z całości). złożonych elementów ołtarza (36,69% z całości)

W roku 2024 planuje się ostatni etap prac przy ołtarzu głównym (Etap IV), który będzie obejmował wykonanie kompleksowej konserwacji: złożonych elementów ołtarza na obszarze 2236dm² (tj. 36,69% z całości), tabernakulum, baranka w glorii, rzeźb: Św. Piotra, Św. Pawła, aniołków – 4szt. oraz obrazu ze zwieńczenia – Chrystus u Słupa.

B. ZAKRES PRAC KONSERWATORSKICH

ZŁOCONE ELEMENTY OŁTARZA, RZEŻBY

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przedmiotowego zakresu prac.
2. Oczyszczenie z kurzu i brudu, a także demontaż poszczególnych podzespołów rzeźbiarsko – malarskich wraz z inwentaryzacją.
3. Demontaż obrazu z układu ramowego i zabezpieczenie bibułą japońską.
4. Usunięcie gwoździ, niewłaściwych wzmocnień konstrukcyjnych nie spełniających swoich funkcji, instalacji elektrycznych itp.
5. Wykonanie zabiegu dezynfekcji, dezynsekcji i impregnacji wszystkich elementów drewnianych obiektów. Wykonanie impregnacji drewna poszczególnych elementów obiektów z uwzględnieniem odwrocia, celem przywrócenia utraconej wytrzymałości i ze względów profilaktycznych. Impregnacja wykonana przez: powlekanie pędzlem i wstrzykiwanie impregnatu, kąpiel wybranych elementów, ewentualnie w pomocnicze nawierty. Proponuje się użycie jako impregnatu - Paraloidu B-72 w toluenie, ksylenie i acetonie (1:1:0,1). Środek do dezynsekcji - Xirein (Protektor), dezynfekcja - Lechinicida - firmy Bresciani.
6. Usunięcie nawarstwień wtórnych, imitacji srebrzeń i złocień – wybór środków i metod na podstawie przeprowadzonych prób, doczyszczanie zachowanych partii złocień.

7. Usunięcie zmurszałych zapraw, wtórnych kitów.
8. Wykonanie konsolidacji warstw technologicznych i miejsc najbardziej newralgicznych, podklejenie pęcherzy i pęknięć zaprawy (klej glutynowy, bibułka japońska).
9. Wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów snycerskich i rzeźbiarskich na podstawie analogii. Gatunek drewna dobrany do oryginału. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna i pęknięć przy użyciu kitu drewnopodobnego (masa klejowo-kredowo-trocinowa).
10. Wykonanie prac stolarskich. Zrekonstruowanie ubytków oraz uzupełnienie drobnych ubytków powierzchniowych i pęknięć poprzez flekowanie (wykorzystanie drewna o podobnych parametrach, użycie kitu drewnopodobnego - masa klejowo-kredowo-trocinowa).
11. Przygotowanie ubytków zaprawy pod złocenia i srebrzenia, warstwowe nałożenie zaprawy i opracowanie jej powierzchni.
12. Położenie warstwy bolusa o odpowiedniej kolorystyce w partiach złoczeń i srebrzeń.
13. Wykonanie złoczeń i srebrzeń w partiach uzupełnień oraz w miejscach rozległych i mocnych przetarć oryginału. Zostanie użyte złoto i srebro płatkowe i w pudrze o odpowiedniej kolorystyce, zgodnie z techniką oryginału (poler i mat).
14. Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych paraloidem B – 72.
15. Scalenie partii nowych i pierwotnych złoczeń laserunkami.
16. Opracowanie estetyczne części polichromowanych. Wypunktowanie części polichromowanych w miejscach uzupełnień ubytków oraz przetarć i wyczyścić. (farby Restauro firmy Maimeri). Werniksowanie.
17. Doczyszczanie powierzchni drewna wokół złożonych detali snycersko-rzeźbiarskich z resztek złota.
18. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

OBRAZ OLEJNY *CHRISTUS U SŁUPA*

1. Usunięcie bibulek zabezpieczających lico.
2. Oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych.
3. Zdjęcie z krosna, rozprostowanie krajkę.
4. Przeprowadzenie dezynfekcji ze szczególnym uwzględnieniem odwrocia – proponuje się użycie Lechinicydy firmy Bresciani.

5. Oczyszczenie odwrocia z zabrudzeń powierzchniowych i ewentualnych materiałów wprowadzonych podczas poprzednich konserwacji. Ponowna dezynfekcja.
6. Prekonsolidacja całej powierzchni lica obrazu z podklejeniem newralgicznych miejsc - roztwór tylozy - 15%.
7. Usunięcie bibulek zabezpieczających lico.
8. Konsolidacja warstw technologicznych w celu uzyskania większej adhezji warstwy malarskiej do podłoża z równoczesnym wyprostowaniem podłoża (plekstol B-550+fenol)
9. Ewentualne reperacje lokalne, wklejeni łąt i krajek w razie potrzeby.
10. Zdjęcie ewentualnych przemalowań i retuszy malarskich powstałych w wyniku poprzednich konserwacji.
11. Uzupełnienie ubytków gruntu i warstwy malarskiej kitem zaprawą kredowo-klejową.
12. Opracowanie faktury zaprawy z równoczesnym określeniem granic z oryginalną warstwą malarską.
13. Zaizolowanie zaprawy werniksem retuszerskim.
14. Wykonanie punktowania scalającego warstwy malarskiej - naśladowczo, ewentualne uzupełnienie laserunków w miejscach przetarć (farby Restauro firmy Maimeri, przerywane werniksem retuszerskim).
15. Położenie końcowego półmatowego werniksu żywicznego, celem zabezpieczenia przed warunkami atmosferycznymi i zmianami kolorystycznymi.
16. Montaż obrazu w odrestaurowanej nastawie.
17. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

Opracowanie:

Konserwacja Dziel Sztuki
dr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 030810342 NIP 539-113-48-58
